

8651

ది స్మృతకవులు

సంపుటము 6.

క్రీస్తు

శ్రీ

రాసిపాటి గ్రీవురాంతవవి

ప్రశీతమగు

క్రీస్తురాంతవ కోదాహరణము

ఇది

వనపత్రినంపానాశ్చిత్వరులగు

క్రీస్తునై

రాజారామేశ్వరరావు

బహిరీబలవంతుమహాభూపాలబహదరువారి

యాభానుసారిముగా

మా - రామకృష్ణవిగారివే

బ్రచుకుంటున్నది.

వనపత్రి

బ్రహ్మవిద్యావిలాసముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రుపఁ బడినది.

1912

పీఠిక

ఈయుదాహరణ మనుచిన్నకృతి రచించినకవి రావిపాటిత్రిపురాంతకుం డని పెద్దనజగన్నాథకవులక్షణలక్ష్యగ్రంథములవలనఁ జలియుచున్నది. ఈత్రిపురాంతకుండే తిప్పరాజు. ఇతనిప్రేమాభిరామ మనువీధిని శ్రీనాథుడు వల్లభరాయనిపేరఁ దెనిఁగించియున్నాడు. దానిలో,

ఉ. నన్నయభట్టుతిక్కవినాయకు అన్న ములిక్కి-భాస్కరుం
డన్నసు జిమ్మపూడియమరాధిపు డన్నసు సత్కవీశులక
పెన్నుదుటం గరాంజలులు నింతలు సేయనిరావిపాటితి
ప్పన్నయు నంతవాఁడుతగునా యిటుదోసపుమాటలాడగన్

అని నటితో నూత్రధారుండు చెప్పినట్లున్నది. ఇతఁడురెండవప్రతాపరుద్రునికాలమువాఁడు. ఇతఁడు శ్రీకైలమునకుఁ దూర్పు వాకిలి యగుత్రిపురాంతకక్షేత్రమున జనించి తద్దేవునకు భక్తుఁడై శృంగారకావ్యములను భక్తిరసప్రధానకృతులను విరచించి ప్రఖ్యాతుఁడయ్యెను. మదనవిజయ మనుతతికాస్త్రీముఁదారాపతి యనుచంద్రస్తుతియు, అంబికాశతక మనుపార్వతీస్తుతియు, నీయుదాహరణమును, సంస్కృతమునఁ ప్రేమాభిరామ మనువీధియు నిమ్మహాకవికృతములు. వీనిలో మదనవిజయ మెనిమిదాశ్వాసముల సంజ్ఞాభియోగికభార్యాధికార పారదారిక వైశికాది ప్రకరణములు గలిగి యభినవకామనూత్రమో యన విలసిల్లుచున్నది. నాకుఁ జూడఁ దటస్థించినప్రతిలోఁ బూర్వపీఠిక లేదు. మఱియుఁ దాళపత్రములు బాణోచ్చిష్టమయి బూజుపట్టి విడదీసినచో సహస్రశకలాకాలము

లందుచుండెను. తద్ద్రంధస్వాము లయ్యదెత్తెత్తకధన మని యీనొ
ల్లకుండిరిగాక రెండవమాటు చూపకయు నుండుట శోచ్యమయ్యె
ను.దానిలోనుండి రెండుపద్యములు మాత్ర ముదాహరించెదను.

క. సతిగుణవతి యగు నేనియుఁ

బతి కది రత్నంబ పాణిబంధువ యమృతం

బతివయ దుర్గుణి యగు నేఁ

బతి కెడపనిచిచ్చు కాలుచక యది కాల్పుక

మ. గుణముక నుందరరూపముక విధవముం గూటంబు సౌభాగ్యల
క్షణముం జారుచరిత్రముక వినయముం జాతుర్యముక ధర్మభూ
షణముం గల్గి పతివ్రతామహిమ మించక గల్గెనేఁ దత్సతీ
మణి చింతామణి దానిఁ దాల్చుగలుగక ముద్దులదె ధన్యుం డిలక
ఈకవిరచించినచంద్రతారావళి౨౨వృత్తములనూతనభావములుగలది.

మ. చరిమత్సాధరచాయసంహముఖదంష్ట్రోతోటియో నాఁగ నం
బరశాస్త్రాలనఖంబో నాఁగఁ దిమిరేభప్రస్ఫురద్ధర్వసం
హరణకూరతరాంకుశం బనఁగ సుదృఢీల మీరేఖని
త్యరుచిం బొల్పగుఁ బెంపగుకవిదియచంద్రో రోహిణీవల్లభా.

మ. అమితధ్యాంతతమాలవల్లి లవనవ్యాపారపారీణదా
త్రమొ సౌగంధికమండకుట్టలకుటీరాజీసముష్ణాటన
కృమనిర్వాణధురీణకుంచికయొ నాఁగం బెంపునక మిశళా
రమణీయత్వము చూడ నొప్పెసగుఁ జంద్రోరోహిణీవల్లభా.

మ. రతినాథుం డనుచూయజోగి చదలం దైలోక్యనక్యాంజనం

ఋత్యుత్సంబునఁ గూర్చి మాత్రికమయం బై యున్నపాత్రంబునకా
మతకం బేర్పడఁ బెట్టి దాచె నన మీమధ్యంబునకా మచ్చ సు
తతముం గిన్నులపండువై వెలయుఁ జంద్రా తోహిణివల్లభా.

అంబికాశతకమునఁ బార్వతీనాయికాగుణవర్ణనాదులరసజ్జలకింపు
గా మృదుభాషతోఁగూర్చుబడినవి. నేటికాలమున శృంగారస
ముద్రసారవిధులు గొందఱును భక్తిరసనియమప్రణాళికాపారీక్ష
లు గొందఱును ఉత్తమదేవతావర్ణనముల శృంగారరసభావములరసా
భాసములఁగాఁ దలచుచున్నారు. దీనిలో నుత్తమదేవతలైనను
సంతికాశివులపరస్పరశృంగారరసోన్నతి వర్ణించబడినదిగాని ధ్వని
కారులమతమున రసాభాస మనునదిమాత్రము దీనిలో నెచ్చటఁ గా
నరాదు. దీనిలోనికొన్నిపద్యములు చదువువారల కింపుగా నుం
డు నని యుదాహరించెదను.

ఉ. భారతివై సరోజభవుపాల వసించి రమావధూటితై
నీరజనాథుఁ జెంది ధరణీధరనందనవై మహేశ్వరుం
గోరి వరించి తప్త నినుఁ గొల్వక యూరక యేల గల్లు సు
సారసుఖంబు లీకునుజనంతతికిం దలపోయ వంబికా.

ఉ. పెప్పలబోరుఁదల్పు లిసిటింతలు వాఁడెదుచూపుఁగుంచియం.
ద్రిప్పి తళుక్కునం జెలిచి తిన్ననిమోమునఁ గాయువెన్నెలలో
ముప్పిరిగొన్నచేడుకలు మూఁగినశి గ్గసియోడిఁ బ్రీతి నీ
చప్పరమేతుఁ జూచి తను వర్ధముఁ గొంటి పొసంగు నంబికా.

చ. బెడఁ గగురత్నదిర్వణముఁ బేరిన వెన్నెల వోసి నిచ్చలుం

దుడుపక పాలసంద్రమునఁ దోచి నుభాకరుమేనికందు వోఁ
గడుగక నేరటేట సితకంజము ముంపక నై జకాంతియై
తోడరినఁ దల్లి నీమొగముతో సరివొల్పగఁజాలు నంచికా.

ఉ. లాచిపరాంగనల్ వరవిలాసమనోహరవిభ్రమంబులకొ

జూచినఁ జూడఁ డుత్తముఁడు చూపఱఁ జూచును మధ్యముండుతాఁ
జూచినఁ జూడకుండినను జూచుఁ గనిఘటెడు నన్నువీరిలోఁ
జూచినఁ జూడకుండుగుఱిఁ జూచినచూపునఁ జూడు మంచికా.

ఉ. వాలినకన్న ముంగురులు వాలెఱకెంపుమెఱుంగుఁ జంటిపై

గ్రాఠెడుతారహారమును గంకణచారుకరంబు డాచలం
మూలుచు నున్నపయ్యెదయుఁ దోచినకన్నలు మోచ్చి మోచ్చి నీ
పా లగునీకుమేనిసగఁబాలు మనంబునఁ జేర్తునంచికా.

ఉ. కూడెడివెండ్రుకల్ నిడుదకూఁకటిఁ బోనగ బొడ్డుపై ఐశుల్

జూడలు! దోపఁ గొమ్మెల్లఁ చన్నులు మించు దొలంకఁ సిగ్గునం
జూడగ నేరముల్ మెఱుంగుఁజూపుల నీన హిమాద్రియింట నీ
వాడుట శూలికికొ మనము వాడుట గాదె తలంప నంచికా.

ఇతఁడు రచించినప్రేమాభిరామము నాకు లభించినదికాదు దానిని
శ్రీనాథుఁడు క్రీడాభిరామ మనుపేరఁ దెనింగించెను అది యతిమ
నోజ్జమై సహృదయాహ్లాదరమై యున్నది.

ఈయుదాహరణము మహావాక్యములలోఁ జేరక త్సంద్రప్రబంధము
లలోనిది. ఇదిప్రథమాదిసప్తవిభక్తులును సంబుద్ధితోఁ గలసి యే
విమిదిభక్తులును బనుపడఁ బద్యములఁ గ్రమముగాఁ గూర్చి యే
కొక్కదానిపించుకొనినట్లునను గానయోగ్యము లగుమార్గ జాలి

కోడ్యములఁ జొప్పించి పరిపూర్ణ మగు స్థాయిరసపరిపాకము గలుగునట్లులు రచింపఁబడును. భాషలోఁ గొన్ని యుదాహరణలే గలవు. వానిలో నెల్ల నిది మేలయినది. దీనిలోనిపద్యము లన్నియు సంస్కృతచ్ఛందస్సంజాత ములగు వృత్తములు. కళింక త్కళికలలో రగడలును గొన్ని నూతనజాతులును గలవు. దాని కింద్రనూర్యచంద్రగణములే ప్రధానములు. పూర్వకాలమున ద్వీప చదకావ్యములు రగడలు, సీస, గీత్యాటవేలది, తరువోజ, సద్దలి, సద్దలి లయ గ్రాహ్యకృతాదులు చాల వాడుకలో నుండెననియు నన్నె యాదిమహాకవులప్రాధికావ్యములు జనించినతోడనే యవి క్షీణించె ననియు నేను దలఁచుచున్నాను. నన్నెచోళుఁడుకుమారసంభశమున

క . మును మార్గకవిత లోకం

బున వెలయఁగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుం

గు నిలిపి రంద్రవిషయమునఁ

జనసత్వాశ్రయునితోటి చాళుక్యసృపుల్ అని చెప్పెను.

దీనిలో మూడవనాల్గవచరణములకే నా కిటీవల లభించిన ప్రతిలో

గునునిలిపి రంద్రవిషయం

బునజనఁ జాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువుర

అనుపాఠాంతరము గానవచ్చుచున్నది.

ఈభిన్నపాఠములయొక్కయు క్తత స్థలాంతరమునఁ జచ్చించెదను.

ఈపద్యమున 'మార్గ', 'దేశి', 'పదములను నాయభిప్రాయమున, 'ప్రా

చీన, నవీనరీతు, 'లనునర్థము గలవు. నీయర్థమున సంస్కృతకర్ణాటభా

కులలో నీపదములకు బహుప్రయోగములు లభించుచున్నవి. పూర్వము మార్గకవిత లోకమున వెలసె ననగా ద్రవిడకర్ణాటములఁ బ్రాచీనరీతు లగురగడవ్విపదాదులే యీంద్రభాషలోను వెలసె నని యూహించెదను. ద్రవిడమున మణిమేఖల రగడలతో నిండినది. జీవకచింతామణిలో వృత్తములఁ ద్రొవినచో నింద్రాదిగణములు గలపద్యము లగవడును. కర్ణాటకమున బహుప్రాచీనకృతీయగుకవిరాజమార్గమునను ఆక్కఱులు గీతులు విస్తారముగా లభించును. ద్రవిడకర్ణాటాంద్రభాషలలో మార్గరీతి యింద్రచంద్రాదిగణబద్ధపద్యమయ మైనది. భాషాంతరముల నుండినంతఁ జెనుంగున నుండవలసెనా విభీషణసంభకర్ణశబ్దములలోనిభకారదము రావణశబ్దమున నుండవలయునా యని కొందఱు వాగ్దేవిత్రిని పేల్లడించెదరు, విషయ మట్లున్నప్పుడు పమానములచే గుయుక్తిసాధన మార్థికులమార్గము కానేరదు. నన్నయకుఁ బూర్వపుశిలాశాసనము లక్కఱితరుచోఁబాదిమార్గ పద్యములచే నిండినవి. చూడఁడు యుక్తమల్ల పాండతంగాదిశాసనములు. పూర్వ మిట్టిక్షుద్రకావ్యములకుఁ జాలప్రసిద్ధిగలిగియుండెను. సంస్కృతమున నుదాహరణము లుండె ననుటకుఁ గొన్నినిదర్శనములు గలవు. కాలిదాసు విక్రమోర్వశీయమున “పత్రేనివేశితముదాహరణం ప్రియాయా,, ఆనియు రఘువంశమున “జయోదాహరణం బాహోర్గాపయామాస కిన్నరాక,, ఆని చెప్పియున్నాఁడు విద్యానాథుఁడు తుద్రకావ్యలక్షణము పెప్పుచు ఎన కెనాపి తాలేన గద్యపద్యసమన్వితం జయేత్యుపక్రమంమాలిన్యాదిప్రాసవిచిత్రతం తదిదాహరణం నామ విభక్త్యస్థాంగసంయుతం,, అని వ్రాయుచు

న్నాడు. ఇట్టికష్టముతో భాషాంతముల వెనుక గా సు
స్కృతమున బాల్కురికిసోమనాథునిబసవోదాహరణమును గల్గ
టకమున నుదాహరణగద్యము లభించెను. ఇదియు వీరశైవకవికృ
తమే. ఆంధ్రమున నీకృతి గోయప్పకవి లక్ష్యముగాఁ జూపినదియు
శేషార్యోదాహరణ మనునీటివల్లికృతి యొకటియుఁ గలవు. ఇంక
ను బెమ్మ లుండవచ్చును. ఆంధ్రమునఁ గలమూఁడుదాహరణ
ములు నొక్కరితగా నున్నవి. పాఠ్యశః త్రిపురాంతకోదాహ
రణమును దక్కిన వనుసరించియుండును.

సోమనాథునియుదాహరణమునఁ గలికోత్కలికలు మాత్రాప్రధాన
ములై ప్రాసాంత్యప్రాసములతో నొప్పుచున్నవి ఈపద్యభేదముల
న్నియు భరతునినాట్యశాస్త్రమునఁ బేర్కొనబడినవి భరతుఁడు
గుర్వాది రథ లఘ్వాది ర్యుక్తః సర్వలఘుస్థుతః చతుర్మాత్రాగణా
జ్ఞైయాః పూర్వచ్ఛందోవికల్పనాః తతో ధ్వనికాః పాతాకా వు
ర్యా ల్లఘుక్షరేషు చ గుర్వక్షరే తాలగీతపాతాస్తుకలికాస్త్రితాః
అని చెప్పియున్నాడుభారతీయముననే సీసమునకుఁ బూర్వరూప
మగుశీర్షము రగడకు మాతృకయగురఘటయు లక్షణలక్ష్యప్ర
సంచితములై యున్నవి సోమనాథుండు విభక్త్యంతములఁగూ
డ సంత్యప్రాసప్రాసములఁ గూర్చెం గాని యంధ్రభాషలక్షి
త మగుయతిమాత్రముఁ బాటించినవాఁడు కాడు.

అతనియుదాహరణగద్యముననుండి కొన్నికలికోత్కలికలు కాయక
మాత్రముగా నుదాహరించెదను. ప్రథమావిభక్తికిఁ గిందికలిక
అపి చ పురాతననూతనకవిగణపాదోదకపరిల సమభిషేకః

యపితవిపల్లవజగంమలింగసమర్చననిచితవివేః
 సతతవికస్వరభాస్వరనిజముఖమండలఖండితరజనీనాథః
 కృతయుగవర్తనకీర్తననిరసననిప్రణవవిశ్రచరిత్రసనాథః
 ప్రకటితదర్శకదర్శకరేణుప్రమథననిశితకరాంసుశమేలఃశుకమఃఖమో
 నసకమలాకరవిహరణచణరాజమరాళః
 స్వానుభవించితకూడలిసంగమసంతతదేవధ్యాసాభిజ్ఞ
 సూన్యతభాషణభూషణవాణీసింహాసనగంభీరరసజ్ఞః

ఉత్కృతిక.

క్రుతిముఖరస్వరసకసనమేత
 స్థృతినికురుంబర సాయనగీత
 ప్రముదితహృద్వృత్తనశితకంత
 శమదమలాలనగుణితోత్కంఠః

నప్రమీవిభక్తిలోకగళిక.

అపిచాధారసుగంగజ్ఞాతిరి
 ముపథపథికచిత్సుఖసంధాతరి
 వర్గచతుష్టయదాపనశీలిని.
 దుగ్గనిరసనకరుణాశాలిని.

.....

ఉత్కృతిక.

సురగిరిమందర

నిరుపమకందర

ఘనమారిచందన

వనమయనిందన

శేషార్యోదాహరణమున నప్పకవియుదాహరణమునఁ ద్రిపురాంతకో
దాహరణమునఁ గలితోత్కలిక లన్నిభంగుల నీచుగా నున్నది
దీనిలోనియ ద్వైతి మార్గమును లభముగాఁ దెనుగుపదములతో ను
న్నది. భక్తిప్రధానముగాఁ దెనుగునఁ బెక్కుకృతులు లేవు. దీ
నిశబ్దార్థమాధుర్యమునకు మెచ్చి చిన్నదైనను నీకృతిరత్నమును బం
డితులు కంఠాలంకారముగా వహింతు రని తాళీదళకాంతారముల.
గునుఁ జిక్కినదాని యథాశక్తి దుమ్ము దులిచిలోకమున కిచ్చితిని
లేఖకదోషము లింకను జిక్కియుండెనేని బండితులు సంస్కరింతు
రుగాక. నేను విద్యస్పదయరంజనమే ముఖ్యోద్దేశముగాన స్థాచ్యక్తిఁ
బరిశీలింపక సంస్కరణక్రియకుఁ జొచ్చినందునకు లోకము తమివి
డుంగాక.

చెన్నపట్నం.

మాతామృత్యుకవి

త్రిపురాంతకోదాహరణము.

శ్రీనగచక్రనర్తితుదిశృంగము చూచెద నంచు నేటికిం
బో ననిశంబు మానవులపుట్టువుల జావును లేనిమందు నా
చే ననుచుం బతాక యనుచే దిరుణాచల మెక్కి చీరుం బం
చాననుం డిందుమాళి త్రిపురాంతకదేవుడు భక్తలోకమున్.

కలిక

మఱియు సజ్జనభక్తగృహముల మరగితిరిగెడు కామధేనువు
కజద లెఱుంగక వేడుదీనులఁ గదియుజంగమరత్న సానువు
శైలహముఖచంద్రరోచులచవులఁ దవలెడునపచకోరము
వేలుపుందపసులతలంపుల వెల్లికొల్పెడునమృతపూరము
దేవతలకు మువ్వరకు నవ్వలిదెస వెలుంగుచునుండు నెక్కటి
భావవీధులఁ గలసి పలుకులఁ బట్టి చెప్పంగ రానిచక్కటి
అఱురేకులమంత్రకుసుమమునందు వెలిగెడుచంచరీకము
వేటుసేయక యోగిజనములు వెదకి పొందెడిసూర్యలోకము

ఉత్కలిక

ఊడుగుండమ్ములఁ జొప్పు వసిగని
యడరి శునకాకృతులు గైకొని
మిఱి చకువులు దవుల ముందటఁ
బాటుకొడము నేసిమందట

లాడి తను మార్కొనంగ వచ్చిన

క్రీడి గోరినవరము లిచ్చిన

యాటవికకులసార్వభౌముడు

జూటభాస్వస్తుహినధాముడు

॥ 3 ॥

ప ద్య ము.

ఉ ॥ పామును హరిముక్త, నెలయుం బాపటబొట్టును, నేఱుమల్లికా
దామము, దోటు దువ్వలువు, దట్టపుభూతియుం జందనంబు, మై
సామునఁ, జాల నందముగ నన్నిధి చేసినఁ జూడంగంటి నే
నామదిలోఁ గుమరగిరినాథుని శైలసుతాధినాథుని ॥ ౪ ॥

కలిక

మఱియు జేలుపుటేటి మాళి నాఁగినవాని

నెఱయఁ గన్నపనోటినీటఁ దోఁగినవానిఁ

బొలిఁతితో నొక్కొడల బొత్తుగూడినవానిఁ

దలఁకి నేనమరాజుదాడి కోడినవానిఁ

సాఖ్యతొండనిరాలజడికి నోర్చినవాని

సాఖ్యతర సాయుజ్యనరణి దీర్చినవాని

వెన్నెలలఁ బురుఁడించువెలదినవ్వలవాని

వెన్నునకఁ నలువకును వెదక దవ్వగువాని

॥ ౫ ॥

ఉ త్క లిక

చిగరుగ దువు వెఱికి

మ గులసిగ్గులు నఱికి

౩

సతులఁ బాటులు పఱచి
యతులవ్రతములు చెఱచి
యలలచిలుకలబండు
లెలయఁ గొలువఁగ నుండు
మరుజయించినవానిఁ
గరుణ మించినవాని

౧౬॥

ప ద్యము.

ఉ॥ వాల్మీకించుముక్తి పరవశినిపయ్యెడ కొంగుచాడ్పునం
గ్రాలునిజాంకపుంబడగ గన్నులఁ జూచినఁ జాలు విమ్మగా
స్ఫూర్తితమాళి చేతఁ బురభంజనుచేతఁ గుమారపర్వతం
తేలెమరాజుచేత ఫలియించు జనావలి కోరుకోరికల్

౧౭॥

క లి క

మఱియు మఱ్ఱియైన మొదల మఱుగి యున్నగురునిచేతఁ
గొఱలి త్రాపనులకు నెఱుకగొలుపుజటిలదరునిచేత
వంబి వనుఁప గుంటెనలకునడచిననడకానిచేత
నంబరాదితత్వములకు నవలయైన తేనిచేత
బల్లహ్నువధూటి కాసపడినదుండగీనిచేత
నల్లయలకయేలురాజుననుఁగుసంగడినిచేత
బూరిఁ బూయుమానవులకుఁ బుట్టు మాన్పుపైద్యచేతఁ
బ్రీతి ధాతపునుకతోట భిక్షసేయునాద్యుచేత

౧౮॥

ఉ త్క లి క.

ఇల రథంబులీల నొప్ప

నలున నిగమహరుల గొప్ప

బోసంగ చాపనారి గట్టి

జసిడికొండ యెక్కు పెట్టి

జడధినిద్రవోవుశరము

దొడిగి నేలంగూలబురము

లేసియున్న జోడుచేత

దాసవరగణాద్యచేత

॥౧౧॥

పద్యము

అటవియాన నీరసధరాధిపలొం ములిండ్లు వాకిళులో

దూలుట మాని శ్రీనగముతూరుపువాకిలి జొచ్చి పాపములో

నీలుగఁ జేసి గంధనతిసీటను గురికి మనంబులానిచి

చ్చాటుగఁజేయు టొప్పతిపురాంతకదేవునకై నమస్కృతులో॥౧౦॥

క వి త

మట్టియును మెఱియఁగ దిశ లనియెడునునుమడుంగులు గట్టినశృంగా
రికినై

కొఱలినదయ బాణాసురుమోసలఁ గూరిమిఁ గాంచినపళిహరికినై

మేలపుఁజరువులు చదివినవినిమదిమెచ్చినలక్ష్మీపతిబావకునై

యాలావుగలసద్భక్తులు ముక్తికి నేఁగెడుచేరువపెనులో)వకునై

కూటికిఁ గూరకు భక్తులఁ గూరిమిగొడుకులనడిగెడువెడజోగికినై

దేటికి బోటికి నడలును నొడలును నిచ్చినజగదేవల్యాగికినై

పొద్దును చేమొంగును నేత్రముతై పొలముంగనుంగొనియెడుదేవునకై

నిద్దము లగుపెద్దలపేరెఱుకల నెలకొనియెడునిశ్చలభావునకై ॥౧౧॥

ఉత్పత్తి

కడుదీనతతో ముదితాపసికై
 పడి నింటికి జని వెడకప్పెరకై
 కొని యాలి మగని బెనురచ్చలకై
 చనుడె డని నిక్కము నేయుటకై
 వెనుదిప్పినగుండములోపల కై
 కొని చని తనయెప్పటిరూపము కై
 కొని గుండయ మెచ్చినవేల్పునకై
 వినతిపితామహాభితిల్పునకై

[౧౨]

పద్యము

|| పోయెడఁ గాలఁ మన్యగతిఁ బొందదు హేత్తము వెండికొండకుం
 బోయెడుతోవ మీ కెఱుంగఁబోవదు మానవులార రండు లేఁ
 బ్రాయపుఁగొండ కలచు శివగర్వలలోపల నద్రరాజక
 న్యాయతపుణ్యమూర్తీపలనం గడితేఱెడు జన్మభేదముల్

కళిక

[౧౩]

మఱియు సకలాశ్రతుల మనుచునర్థమువలన
 వఱు పరమానందవనధీశ్వరులన
 కొమరుమిగిలిననుంగుకొండయల్లనివలన
 విమతపురదమానకిరవిష్ణుస్థానివలన
 శివభక్తహృదయసంచితిని ధానమువలన
 వివిధరూపములలో విలయానమువలన
 అజ్ఞానఘనతమం బడఁచుదీపమువలన

సుజ్ఞానులకును బాడమాపు రూపమువలన

||౧౪||

ఉత్కృష్ట

తనకిమకలోఁ బుట్టి

కనలిదత్తుని గొట్టి

యడరి వేల్పుల బఱచి

తొడర్చిజన్నము చెఱచి

వీరభక్తుడు వచ్చి

చేరి మొక్కిన మెచ్చి

యలరునిత్యునివలన

దళితదైత్యునివలన

||౧౫||

పద్యము

చ ||మలజుతోరపుంబునుక కంచము పాదసరోరుహార్చనా

కమలము వారిజోదరునికన్ను కరంబున కాదిభోగిభో

గమ రవణంబు చంద్రుడు శిఖాకుసుమం బఁటె యెవ్వరీ డుమార

రమణునకుం గుమరగిరిరాజనివాసున కన్యదైవముల్

||౧౬||

కళిక

మఱియు మెఱయు వేదపాదనుదనకదనసారమునకు

మెఱయుదొట్టుముట్టు ముట్టి మేటినిటితీరమునకు

బత్తు లుత్తు లారసి యొరసి పట్టుగట్టితేజమునకు

సత్తుఁ జిత్తుఁ దాన యైన సత్యనిత్యతేజమునకు

వలచి కొలుచువారిఁ జీరి వలపు దలఁపునయ్యమునకు

విలచి నిలచి మాడఁజూడ నిండియుండులియ్యమునకు

మనుషులు ఘనులు బోధవిధి ముట్టినట్టితే శ్రవమునకు
 పనులుఁగనులు నెఱుంగనట్టిపరమపదిమహా శ్రవమునకు

ఉత్కలిక

||౧||

కలలి నగలి జూటకోటి
 చడల బొదిలు నేటినేటి
 కడల గడల జెంది చెంది
 జడల నొడల బొంది పొంది
 బాలలీల జూడ జూడ
 సోలి కీల గ్రీడలాడు
 నాదినాథజనకమునకు
 వాదవ్రాతకనకమునకు

||౧||

పద్యము.

ఉ॥ బావవిలోనుగా నొడలివాకిళులంబొడచూపుతీపులన్
 దోచి శివాస్పనానియతితో వెన్ జూడక చూడనేర్పరన్
 లోచని బోలు నేచవులు లోకము చూడనిచూపులం గునూ
 రాచలనానునందుఁ ద్రిపురాంతకునందుఁ గరంగు చిత్తమా

కలిక

||౧||

వజ్జియును గటాక్షజితమారునందుఁ
 దటిత్రోడుసొమ్మగునుదారునందుఁ
 ఒరు లూనుభక్తపసుసాలునందు
 కిరుణానుశీతవింకాశునందు

౨ జగములు నినించుతోలుజాపయందు

నిగమాళ్ళముల్ నిలుచునీడలుగను
బాదలెల్ల శాంతి యసపుణ్యమును
గడిలేక యొప్పుచరగణ్యులను.

||౨౦||

ఉత్కలిక

ఇలయు సలిలాలు
వెలుగు ననిలాలు
దివియు మిసంగు
గుహలమా హుడు
పరంగుయజగూని
పరిభ్రాష్టరజైన
యప్తతనునందు
శిష్టతనునందు

||౨౧||

పద్యము.

ఉ॥ శ్రీచనుదోయిపై శరముఁ జేర్చి భుజామరాజ్యనహే
మాచల మెక్కుడించి నిగమావలియట్టులు వీడ్చి పద్మజా
జూచి మొగంబు లిచ్చి దివిజుల్ గొనియాడంగ నున్ననీరజాం
తాచరణంబు విందుఁ జెవులార గుమరగిరీంద్రమందిరా

||౨౨||

కలిక

మఱియు నానామంత్రమణిగణసుధాల్ప
కొఱలు నేనుగుమోముకొడుకుఁడ్డగాంచినవేల్పు
మూఁడుమోములపోటుముట్టుఁ బట్టెడుశూర
వేడిచూపునఁ దియ్యవిలుతుఁ దుంగుచినధీర

తాపనులయీలుపులఁ దనరుతపములపంట

చూపులకు నెల్లఁ బరముఖవాగ్ధి పెన్నింట

తిలకాయమానదీపితసుధాసంనూతి

వెలుఁగులకు నెల్లఁ దుదివెలుఁ గగుపరంజ్యోతి

||౬||

ఉత్కలిక

వినుతముఖనలినమును

ఘనజగ్గునపులినమును

పరపళితరంగములు

గురుకుచరథాంగములుఁ

గలిగినయుమాసరసి

లలితముఖముల బెరసి

క్రాలునొకకలహంస

బాలచంద్రోత్తంస

||౭||

పద్యము

౪. నీ వాద్యుండవు నిన్నుఁ దెల్పుఁ జదువుల్ నీచేత మేలాంద నీ

కై వాక్కుజ లొనర్తు నీవలన బ్రహ్మాండాపథుల్ పుట్టు నీ

కేసేల్పుల్ సరి యన్యదైవభజనం శ్రేణొల్ల నీయందు మ

ద్భావంబందఁ దగున్ గుమారగిరినాథా చంద్రచూడామణీ

||౮||

సమాప్తము

౧ . త్రిపురాంతకము = శ్రీ శైలమునకుఁదూర్పువాకిలి

తరుణాచలము = కుమారగిరి

౨ . ఎక్కటి = ఏకికుడు

అటు తేకులకుసుమము = స్వాధిష్ఠాన మణిపూర కానాహత
శుద్ధసహస్రారబ్రహ్మరంధ్రములు అనుపట్టుకములు. వేణుసేయః
పరబ్రహ్మమునకును దనకును భేద మెంచక

౩ . శివకిరాతజేషమున వేదములు శున కార్యములు గైకొనె.

౪ . దువ్వులువు = సన్ననివస్త్రము వలువు పొచ్చినభాషాహుపము.

౫ . కన్నప యనుకిరాతుండు శివభక్తుండై తనపుక్కింటనీటితో శివు
భిషేకిండుట కాశహంత్రిమహత్వకథలొక గలదు.

సాక్ష్యతొండండు = కాక్ష్యతొండండు దని యుండుట సరి. కా
మతమున నుండునొకానొక దంపతులకు దొండండు దనువాండు జ
చి శివభక్తుండై యూరిసమీపమున నొక్కశివాలయములోనిలి
యునకు ముప్పుటలు పూజసేయుచుండెను. ఒక్కనాడు కుంభీ
త మగువర్షముచే నాలయముచుట్టును బ్రవాహము పెల్లె మూ
దినములు తీయకుండెను. తొండండు దుపవాస ముండి వెల్లిజాఱు
నాలయము చేరిపూజకు తామరపూవు లెక్కడ దొరకకున్నందున
శృంగేత్తిలింగమునెత్తిపై నుంచెను. శివుండు ప్రత్యక్షమై సార
జ్యమునిచ్చెను.

౬ . దక్షిణామూర్తిరూప మగుభక్తిప్రశంస

సంది - సుందరమూర్తి నాయనా రనిద్రవిడమునఁబెద్దయాచార

డు. ఇతని కిరువురు భార్యల బరవ సంకిలి యలుకేరులు గలవారి
సంపాదించి యొప్పుటకై వుండు దూత్యము నడచి వాని కి వారలం
నే బాగ్రహణము చేయించెను.

బల్ల చూతు = భల్లాశరూబు.

అలఁ దేలురానా = కుజేరుడు.

గుండగుండు నంది యనుటకు శివదేవయ్యశతకమున.

శివదేవయ్యశతకమున గుండునాట సరియాలండైనై యెలఁబ్రాయమందు గుం
డుండను నందినై పదనుదప్పిన గుండయ గారించుకమై
ధరఁ జరియింపఁగల్గినఁ దథాస్తు వృథా పఁపాకరూపను
వృజననం దిశేమిటికిఁ గాలుపనే శివదేవధీమణి.

౧౦. లోకములిండ్లు = పుష్టిసమాసమున సంధివచ్చుటకు.

అన్నపూర్ణావిశాలాక్షులూటపట్టునూరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము,

దేహింద్రియంబులిచ్చ లేల సలుపునమా

మొదలగుప్రయోగములు గలవు.

గంధవతి = త్రిపురాంతకములానితీర్థము,

౧౧. చదువులు = వేదములు. ఈలువు = అనన్యశ్రితభక్తి

౧౨. గుండయయును భార్యయు శివభక్తులు.

భరుండుభిక్షుటనసమయమున, దేహము వడుకుచు వారియిల్లు

సొచ్చి పరస్పరిము కలహములఁ గలిగించియంగడికి

దెచ్చి పిదపఁ దనవిశ్వరూపముఁ జూపి యను గ్రహించెను.

పోల్చిచూడుడు.

శివదేవయ్యశతకమున గూటికిఁ గప్పెరయై కడంగి యెం

దొంగడుగ నాటి యంగడికి నూరక తెచ్చితి తెచ్చి యత్తజీకొ
నింకినవారిలోన నతనిం గడుచిన్నతనంబు జేర్చి తే
మండుము నీదుపెద్దతనమా యిడికొట్టియశంక రేశ్వరా.

కస్తూరిభట్టరాజు

౧౩. శివపాదమును విష్ణువు తనకన్నుల బెట్టివైచి పూజించియుతనిచే
నుపర్చనము వడసె నచుక కౌమున
శివలీలాచలమున గెరివ లీలలో నున్నది
దేవణము = అపరణము.

“పచ్చలు చెక్కినట్టిరవణంబులు వీరకు మారకోటికి”

క్రీడాభిరామము

౧౪. ఆదినాగుండు = ప్రథమసింధుండు - శివుండు. రసవాదమును
జిదంబరక్షేత్రమున గొంకలో మెడలగుసింధులకు
నేర్పినయవతారము.

వాదపూరు = చిదంబరము. వాతపురి యని సాంస్కృతికులును
రసవాదపుటూ రని ద్రావిడులును వ్యుత్పత్తిచెప్పెదరు.

౧౫ శివునియష్టమూర్తులను జెప్పబడెను.

౧౬. త్రిపుర సంహారకాలమున బూనినయంగ
ములయుగసంహారము వర్ణింపబడెను.

౧౭ ఈశువు = భక్తి

౧౮ దీనిలో సెనిమిడివిధముల గలవు.

సంపూర్ణము.

